

VYUŽITIE NIVELAČNÝCH MERANÍ PRI VÝSKUME RECENTNÝCH VERTIKÁLNYCH POHYBOV NA ÚZEMÍ SLOVENSKA

Geodézia, kartografia a geoinformatika 2017

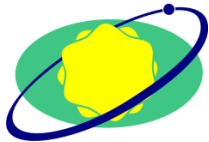
Miroslava Majkráková^{1,2}

Juraj Papčo¹

Branislav Droščák²

¹Katedra geodetických základov, Stavebná fakulta, Slovenská technická univerzita v Bratislave

²Odbor geodetických základov, Geodetický a kartografický ústav v Bratislave

Demänovská Dolina,

11. október 2017

Recentné vertikálne pohyby

- **Recentné pohyby** – prirodzené pokračovanie dynamických tektonických procesov prebiehajúcich v súčasnej dobe vo vnútri Zeme
  - Ďalšie činitele – pohyby vyvolané ľudskou činnosťou, oblasti ťažby nerastných surovín a pod.
- **Veľmi presná nivelácia** – jeden z hlavných zdrojov získania týchto poznatkov
  - Štátna nivelačná sieť, siete opakovaných nivelácií I. a II. rádu a ČSJNS
- Na území Slovenska sú recentné vertikálne pohyby geodetickými metódami skúmané od 2. polovice 50. rokov minulého storočia
- **Podmienky** pre dosiahnutie spoľahlivých výsledkov
  - Dodržiavanie zásad platných pre VPN, dôsledné zhodnotenie presností vykonaných meraní, identifikácia bodov ON, vhodná voľba stabilných bodov (TS, hĺbková stabilizácia, NK, čapová NZ), dostatočne dlhý časový interval ON, ak je to možné, tak dodržanie rovnakého ročného obdobia

Doterajšie výskumy RVP na území Slovenska

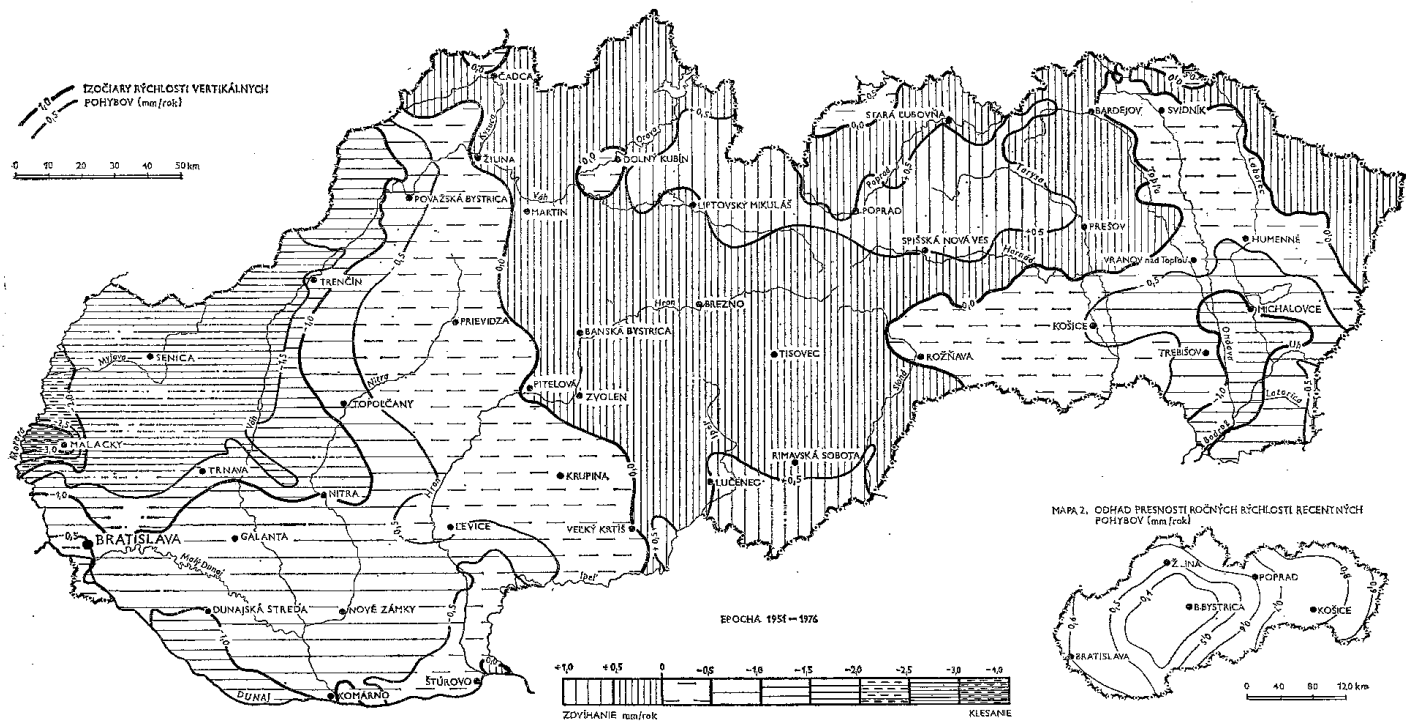
- **Kvitkovič, J., Vanko, J.:** Recentné vertikálne pohyby Západných Karpát pre epochu 1951-1976. Geografický časopis (4), str. 345–355. 1990
  - ČSJNS – 2. čsl. nivelácia a sieť 2. československej ON
  - Časový interval Δt sa pohybuje od 16 do 27 rokov
  - Použitých 479 bodov
  - Údaje vytiahnuté ku stredným epochám 1951,4 a 1975,5 (24,1 roka)
  - Matematický model spracovania výsledkov opakovaných nivelácií

$$v_{ij} = \frac{{}_2h_{ij} - {}_1h_{ij}}{\Delta t}$$

- Vyrovnávanie ročných zmien prevýšení

$$p_i = \frac{1}{L_i}, \quad L_i - \text{vzdialenosti medzi bodmi v km}$$

- Postupným načítaním hodnôt v_{ij} k ZNB Pitelová boli získané relatívne ročné rýchlosti všetkých bodov siete

Mapa 1. Mapa recentných vertikálnych pohybov Západných Karpát. (J. Kvitkovič, J. Vanko: Recentné vertikálne pohyby Západných Karpát pre epochu 1951-1976).

Doterajšie výskumy RVP na území Slovenska

- **Hefty, J., Vanko, J.:** Výsledky geodetických meraní využiteľných na štúdium neotektonických pohybov na území Slovenska. GaKO (9), str. 185–195. 2005
  - prejav neotektoniky – výsledky GPS a VPN
  - GPS merania na bodoch CEGRN a SGRN od roku 1994, resp. 1993
    - detekcia horizontálnych pohybov s presnosťou 0,5 až 1,5 mm/rok
    - vertikálne zmeny – presnosť >2 mm nie je postačujúca
  - VPN – detekcia vertikálnych pohybov
    - vytvorenie mapy RVP pre epochu 1952 až 1979
    - pohyby do +2,0 mm/rok (zdvihy), -6,0 mm/rok (poklesy)

MAPA RECENTNÝCH VERTIKÁLNYCH POHYBOV ZÁPADNÝCH KARPÁT

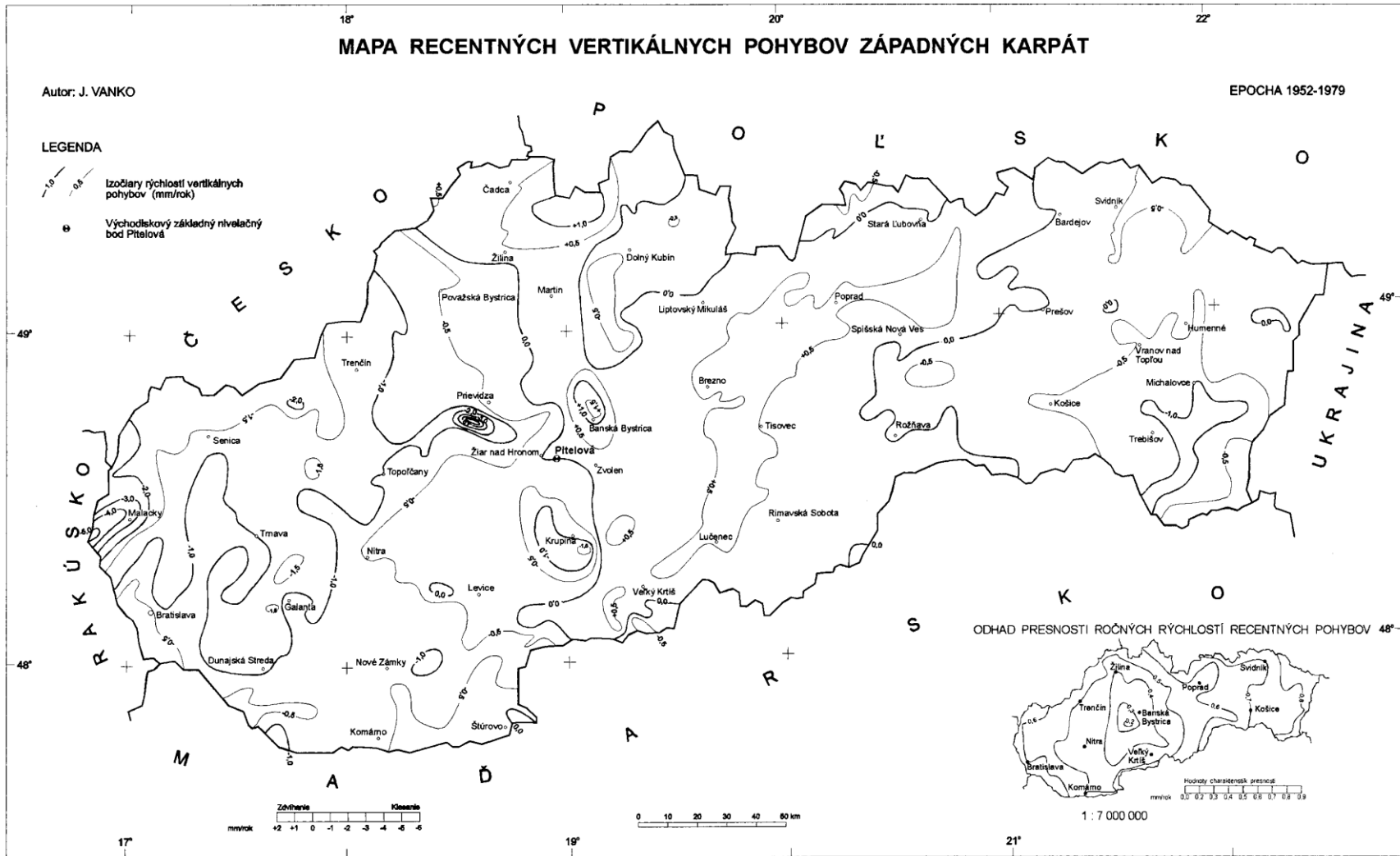
Autor: J. VANKO

EPOCHA 1952-1979

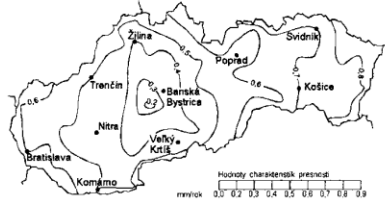
LEGENDA

— 1.0 — 0.5 —
Izočiarly rýchlostí vertikálnych pohybov (mm/rok)

⊕ Východoiskový základný nivelačný bod Piteľová

ODHAD PRESNOSTI ROČNÝCH RÝCHLOSTÍ RECENTNÝCH POHYBOV

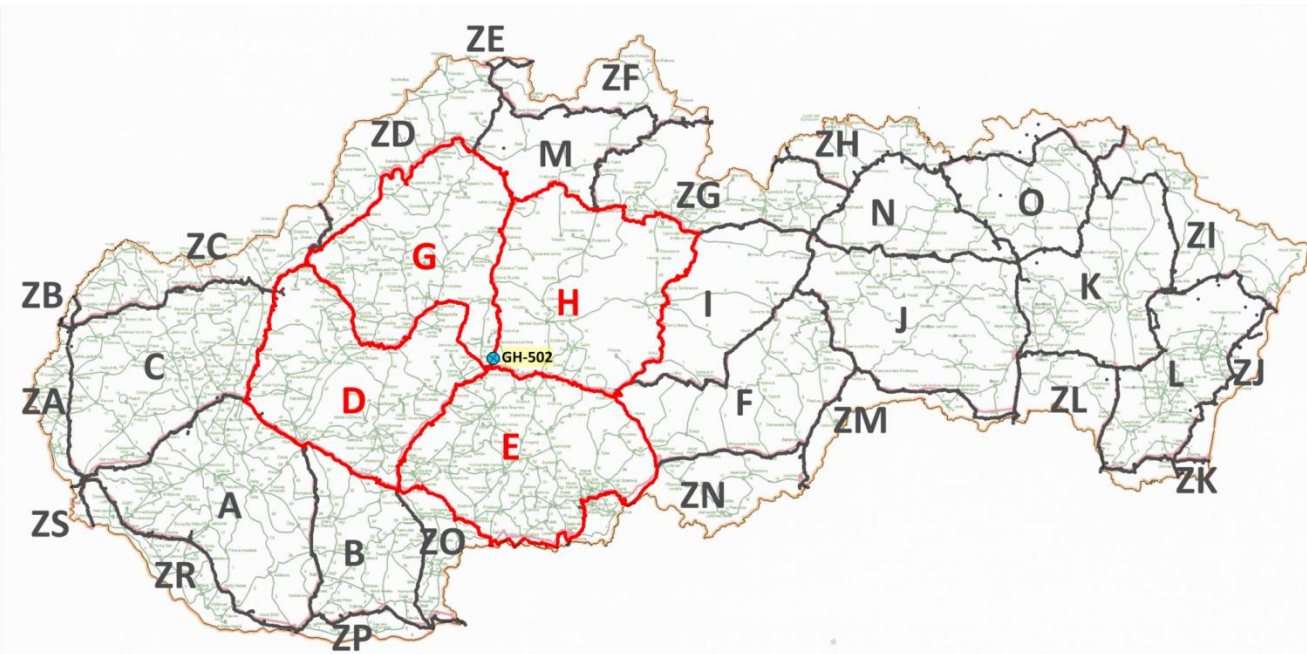

1 : 7 000 000

Výber ťahov a použité údaje

▪ 1. rád ŠNS

- polygóny D, E, G, H – v blízkosti ZNB V – Pitelová
- bod GH-502 (Žiar nad Hronom) – vzťažný bod pre vertikálne pohyby
- výber bodov, na ktorých bolo minimálne 3x merané prevýšenie

Výber ťahov a použité údaje

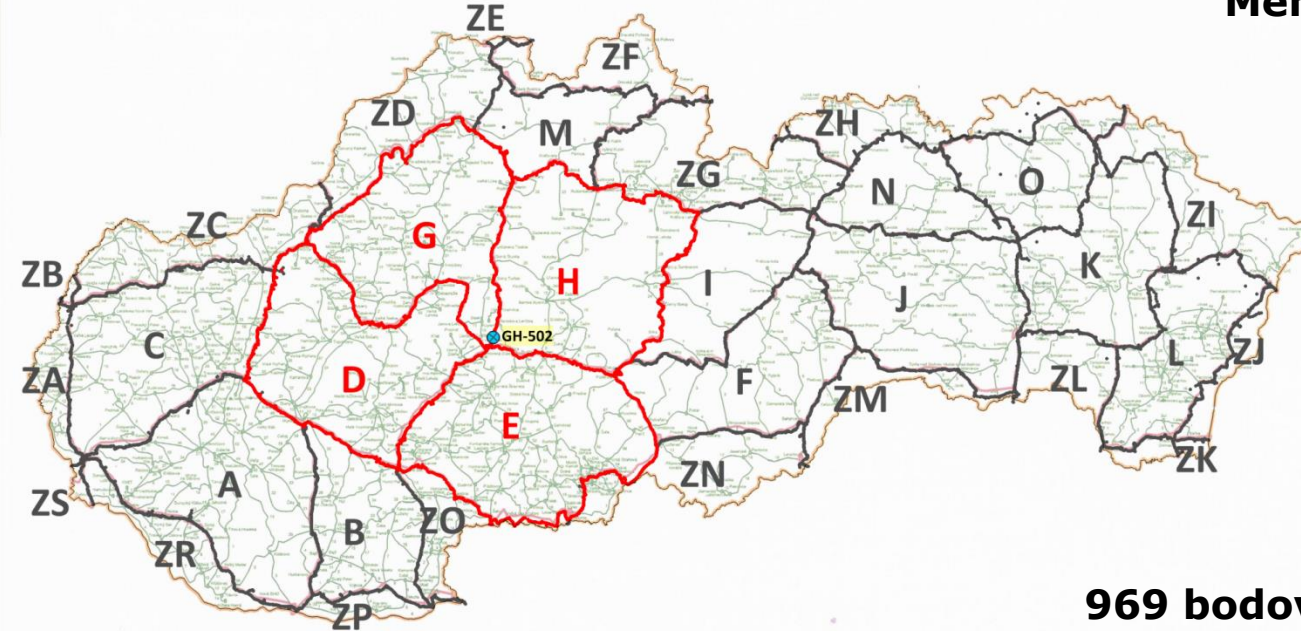
1. rád ŠNS

- polygóny D, E, G, H – v blízkosti ZNB V – Piteľová
- bod GH-502 (Žiar nad Hronom) – vzťažný bod pre vertikálne pohyby
- výber bodov, na ktorých bolo minimálne 3x merané prevýšenie

Merané prevýšenia:

- 2. čs. nivelácia – ČSJNS (1949-1957),
- 1. čs. opakovaná nivelácia (1961-1972),
- 2. čs. opakovaná nivelácie (1973-1978)
- ŠNS (1996-2002)
- doplňujúce merania

969 bodov

Výber ťahov a použité údaje

- nivelované prevýšenia v digitálnej forme, súbory VZZ
- oprava o korekciu l_0
  - rozťažnosť invarového pásu (vplyv teploty a mierkový faktor)
  - zakrivenie Zeme a refrakcia
  - astronomická korekcia
- astronomická korekcia nebola zahrnutá vo výpočtoch v experimente (plánuje sa)

ULS 2.0 (C) MaKlo 1994 Instalacia-GEODETICKY A KARTOGRAFICKY USTAU, Bratislava Z O S T A U E N I E N I V E L A C N Y C H M E R A N I Dat=25/11/1996 Cas=10.36																	
Etapa		SAB															
Nazov		Bylnice-Trenc, Teplá															
Obdobie od-do		0/ 8/50 - 10/ 8/50															
Komunikuje objekty		:															
Namerane udaje		C:\241\LYDA\DODATKY\I-RAD\SAB\OPRAVA\sab-0.fnr															
Struktura		C:\241\LYDA\DODATKY\I-RAD\SAB\OPRAVA\sab-0.fns															
Zoznam bodov		C:\241\LYDA\DODATKY\I-RAD\SAB\OPRAVA\sab.fnb															
SAB-I<BYLNICE;TRENC.IE			T A M						S P A T						d = TAM+SPAT		
oddiel	R [km]	Cq [mm]	cas	nz	h [m]	lo [mm]	(h+lo+Cq) [m]	cas	nz	h [m]	lo [mm]	(h+lo+Cq) [m]	d(h) [mm]	d(lo) [mm]	d(h+lo+Cq) [mm]		
BYLNICE																	
1	0.830	.....	.d	10	-9.03266	+0.00	-9.03266	.d	10	+9.03216	+0.00	+9.03216	-0.50	+0.00	-0.50		
2	0.442	.....	p.	6	-0.12650	-0.00	-0.12650	.d	6	+0.12610	+0.00	+0.12610	-0.40	+0.00	-0.40		
3	1.060	.....	p.	13	-3.66210	-0.14	-3.66224	.d	13	+3.66195	+0.14	+3.66209	-0.15	+0.00	-0.15		
4	0.776	.....	.d	16	-6.63072	-0.26	-6.63090	.d	16	+6.63915	+0.26	+6.63941	+0.43	+0.00	+0.43		
5	0.518	.....	p.	10	+6.91755	+0.27	+6.91782	.d	10	-6.91770	-0.27	-6.91797	-0.15	+0.00	-0.15		
6	0.482	.....	p.	10	-12.77200	-0.50	-12.77250	.d	10	+12.77185	+0.50	+12.77235	-0.15	+0.00	-0.15		
7	0.716	.....	p.	10	-4.51938	-0.18	-4.51955	.d	10	+4.51955	+0.18	+4.51973	+0.17	+0.00	+0.17		
8	0.666	.....		7	+0.77083	+0.00	+0.77083		7	-0.77158	+0.00	-0.77158	-0.75	+0.00	-0.75		
9	0.550	.....		9	+6.24425	+0.00	+6.24425		9	-6.24470	+0.00	-6.24470	-0.45	+0.00	-0.45		
10	0.710	.....		9	-11.84687	+0.00	-11.84687		9	+11.84597	+0.00	+11.84597	-0.90	+0.00	-0.90		
11	0.190	.....		5	+0.11001	+0.00	+0.11001		5	-0.10940	+0.00	-0.10940	+0.61	+0.00	+0.61		
12	0.259	.....		5	+0.89634	+0.00	+0.89634		5	-0.89669	+0.00	-0.89669	-0.35	+0.00	-0.35		
13	0.660	.....		8	-10.02210	+0.00	-10.02210		8	+10.02185	+0.00	+10.02185	-0.25	+0.00	-0.25		

Výber ťahov a použité údaje

- nivelované prevýšenia v digitálnej forme, súbory VZZ
- oprava o korekciu l_0
  - rozťažnosť invarového pásu (vplyv teploty a mierkový faktor)
  - zakrivenie Zeme a refrakcia
  - astronomická korekcia
- astronomická korekcia nebola zahrnutá vo výpočtoch v experimente (plánuje sa)

ULS 2.0 (C) MaKlo 1994
 Instalacia-GEODETICKY A KARTOGRAFICKY USTAU, Bratislava
 Z O S T A U E N I E N I U E L A C N Y C H M E R A N I Dat=25/11/1996 Cas=10.36

Etapa : **SAB** **názov ťahu a čas merania**
 Nazov : Bylnice-Trenc.Teplá
 Obdobie od-do : 0/ 8/50 - 10/ 8/50
 Komunikuje objekty :
 Namerane udaje : C:\241\LYDA\DODATKY\I-RAD\SAB\OPRAVA\sab-0.fnr
 Struktura : C:\241\LYDA\DODATKY\I-RAD\SAB\OPRAVA\sab-0.fns **prevýšenie a korekcie l_0**
 Zoznam bodov : C:\241\LYDA\DODATKY\I-RAD\SAB\OPRAVA\sab.fnb

SAB-I<BYLNICE;TRENC.IE			T A M			S P A T			d = TAM+SPAT < 1)						
oddiel	R [km]	Cq [mm]	cas	nz	h [m]	lo [mm]	(h+lo+Cq) [m]	cas	nz	h [m]	lo [mm]	(h+lo+Cq) [m]	d(h) [mm]	d(lo) [mm]	d(h+lo+Cq) [mm]
BYLNICE															
1	0.830	.....	.d	10	-9.03266	+0.00	-9.03266	.d	10	+9.03216	+0.00	+9.03216	-0.50	+0.00	-0.50
2	0.442	.....	p.	6	-0.12650	-0.00	-0.12650	.d	6	+0.12610	+0.00	+0.12610	-0.40	+0.00	-0.40
3	1.060	.....	p.	13	-3.66210	-0.14	-3.66224	.d	13	+3.66195	+0.14	+3.66209	-0.15	+0.00	-0.15
4	0.776	.....	.d	16	-6.63072	-0.26	-6.63098	.d	16	+6.63915	+0.26	+6.63941	+0.43	+0.00	+0.43
5	0.518	.....	p.	10	+6.91755	+0.27	+6.91782	.d	10	-6.91790	-0.27	-6.91797	-0.15	+0.00	-0.15
6	0.482	.....	p.	10	-12.77200	-0.50	-12.77250	.d	10	+12.77185	+0.50	+12.77235	-0.15	+0.00	-0.15
7	0.716	.....	p.	10	-4.51938	-0.18	-4.51955	.d	10	+4.51955	+0.18	+4.51973	-0.17	+0.00	-0.17
8	0.666	.....		7	+0.77083	+0.00	+0.77083		7	-0.77158	+0.00	-0.77158	-0.75	+0.00	-0.75
9	0.550	.....		9	+6.24425	+0.00	+6.24425		9	-6.24470	+0.00	-6.24470	-0.45	+0.00	-0.45
10	0.710	.....		9	-11.84687	+0.00	-11.84687		9	+11.84597	+0.00	+11.84597	-0.90	+0.00	-0.90
11	0.190	.....		5	+0.11001	+0.00	+0.11001		5	-0.10940	+0.00	-0.10940	+0.61	+0.00	+0.61
12	0.259	.....		5	+0.89634	+0.00	+0.89634		5	-0.89669	+0.00	-0.89669	-0.35	+0.00	-0.35
13	0.660	.....		8	-10.02210	+0.00	-10.02210		8	+10.02185	+0.00	+10.02185	-0.25	+0.00	-0.25

Matematický model odhadu rýchlostí bodov

1. odhad rýchlostí bodov z prevýšení

A. nivelované prevýšenia – použitie všetkých prevýšení (min. 3)

- predpokladaný lineárny pohyb bodov

$$\Delta H_{AB}^0 - \Delta H_{AB}^I = v_B(t^I - t^0) - v_A(t^I - t^0) \quad (1)$$

B. vyrovnané prevýšenia – použitie iba 3 meraní

- podmienka nulových uzáverov polygónov
- použitie váh $1/R$
- pri chýbajúcom prevýšení doplnené z predchádzajúcej epochy
- použitie modelu (1)

Výhoda – 1A spôsob: rôzny počet epoch, nemusí byť rovnaký pri všetkých prevýšeniach; 1B spôsob: získame nulové uzávěry polygónov

Nevýhoda – neodhadujeme výšky v jednotnej epoche; 1B spôsob: potrebujeme kompletne realizácie, kvôli vyrovnaniu na uzávěry

Matematický model odhadu rýchlostí bodov

2. odhad rýchlostí bodov z výšok

A. nivelované výšky

$$H_A^I = H_A^0 + v_A(t^I - t^0) \quad (2)$$

- odhad normálnej výšky vo zvolenej (strednej) epoche a jej rýchlosti
- pri chýbajúcom prevýšení doplnené z predchádzajúcej epochy
- použitie iba 3 meraní

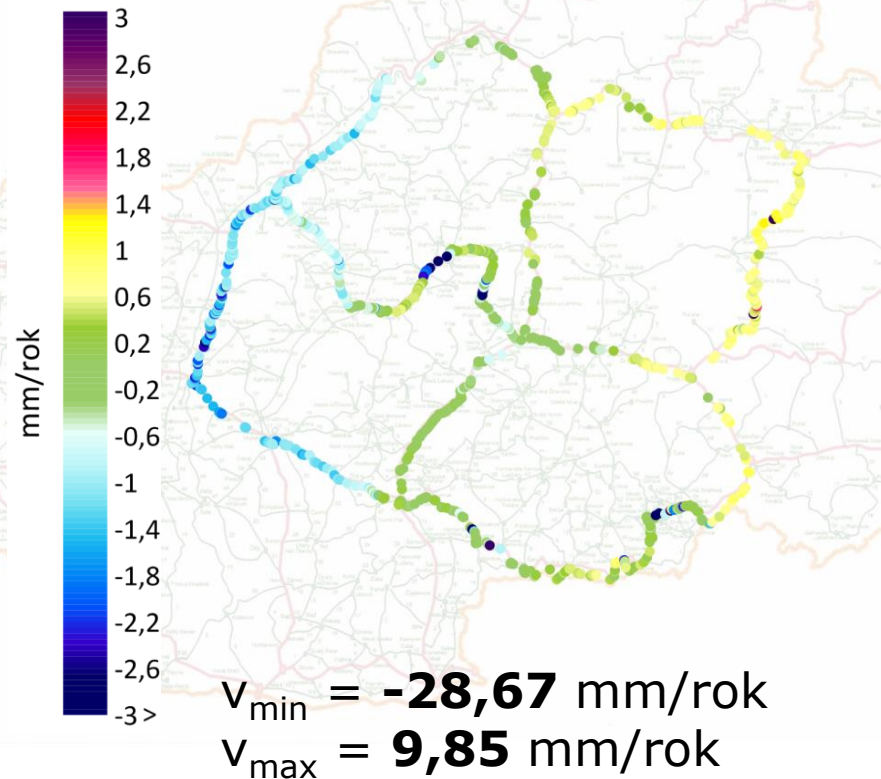
B. vyrovnané výšky

- použité prevýšenia vyrovnané na nulový uzáver v polygónoch
- pri chýbajúcom prevýšení doplnené z predchádzajúcej epochy
- použitie modelu (2)

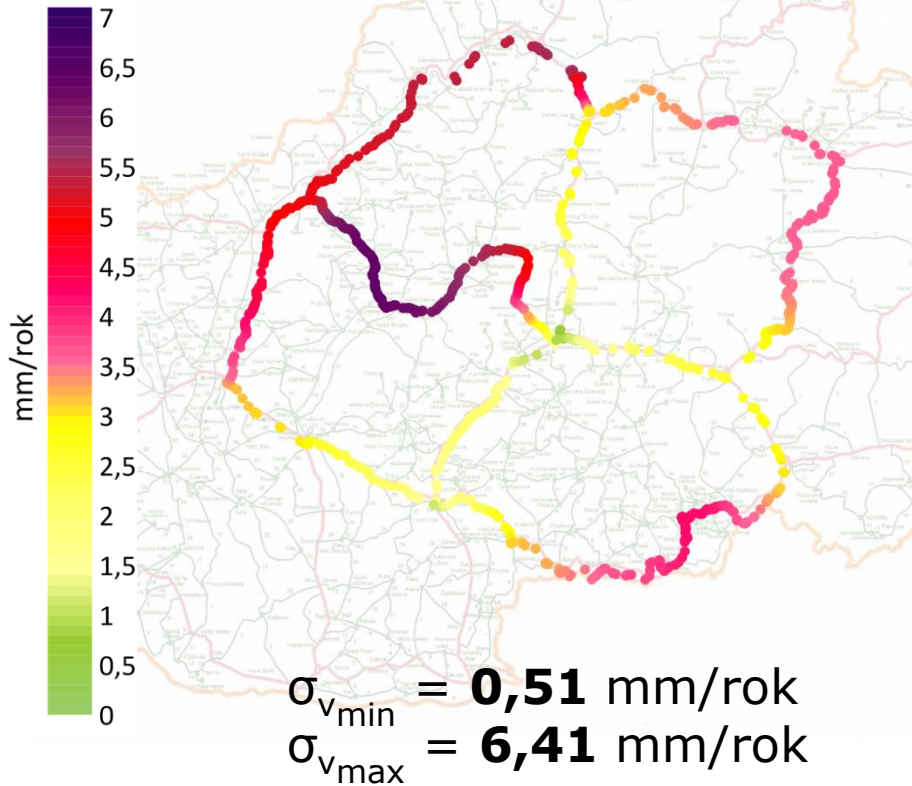
Výhoda: odhad normálnych výšok v rovnakej epoche, nulové uzávěry v B prípade

Nevýhoda: potrebná následnosť meraní v každej epoche

1A: odhad rychlostí z MERANÝCH převýšení

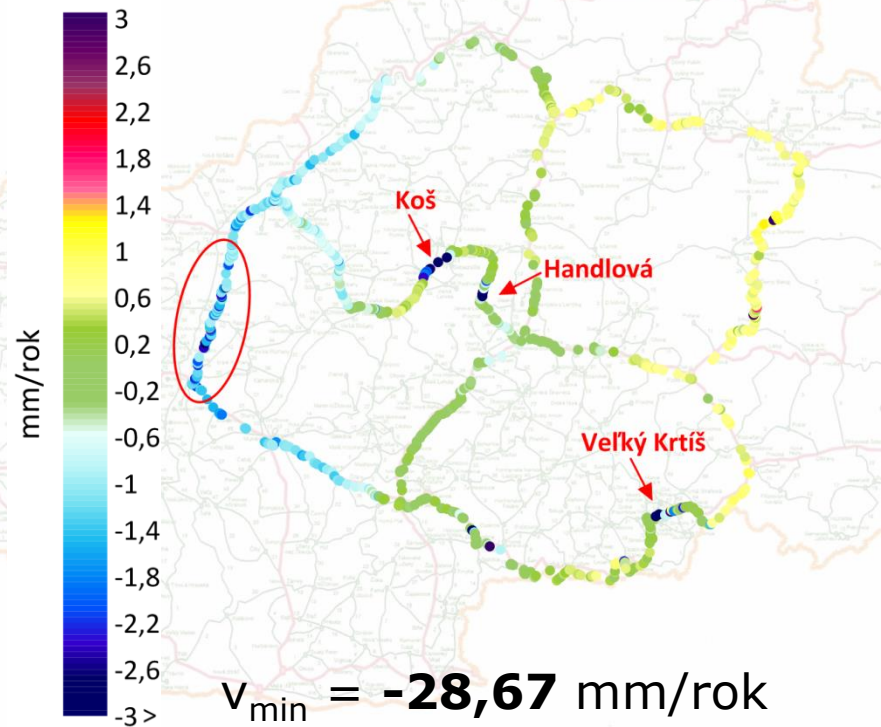

$$V_{\text{mean}} = -0,50 \text{ mm/rok}$$

$$\sigma_{V_{\text{mean}}} = 4,21 \text{ mm/rok}$$

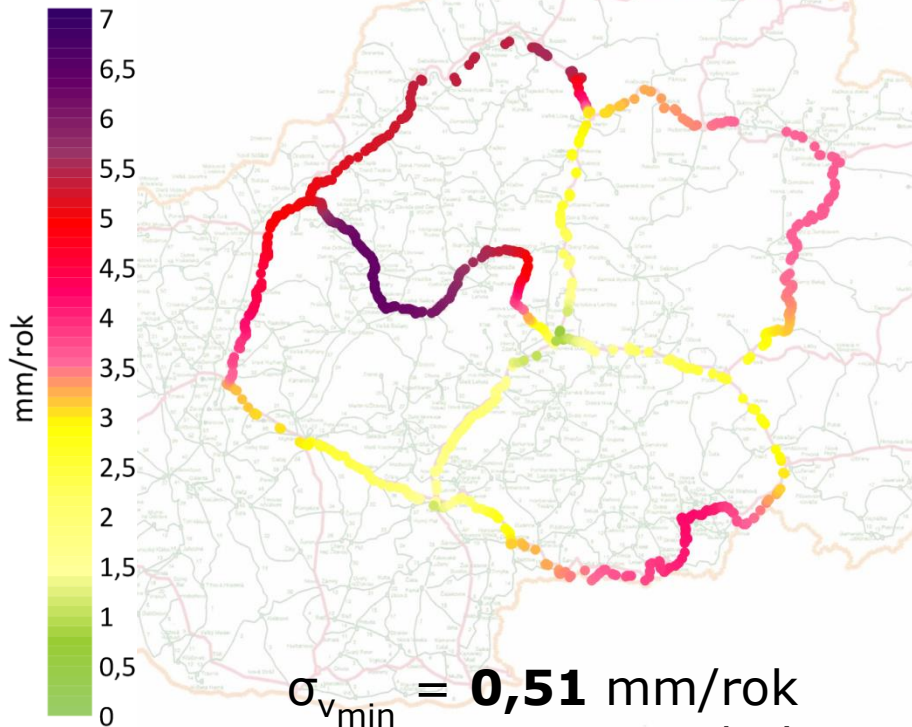
1A: odhad rýchlostí z MERANÝCH převýšení

$$V_{\min} = -28,67 \text{ mm/rok}$$

$$V_{\max} = 9,85 \text{ mm/rok}$$

$$V_{\text{mean}} = -0,50 \text{ mm/rok}$$

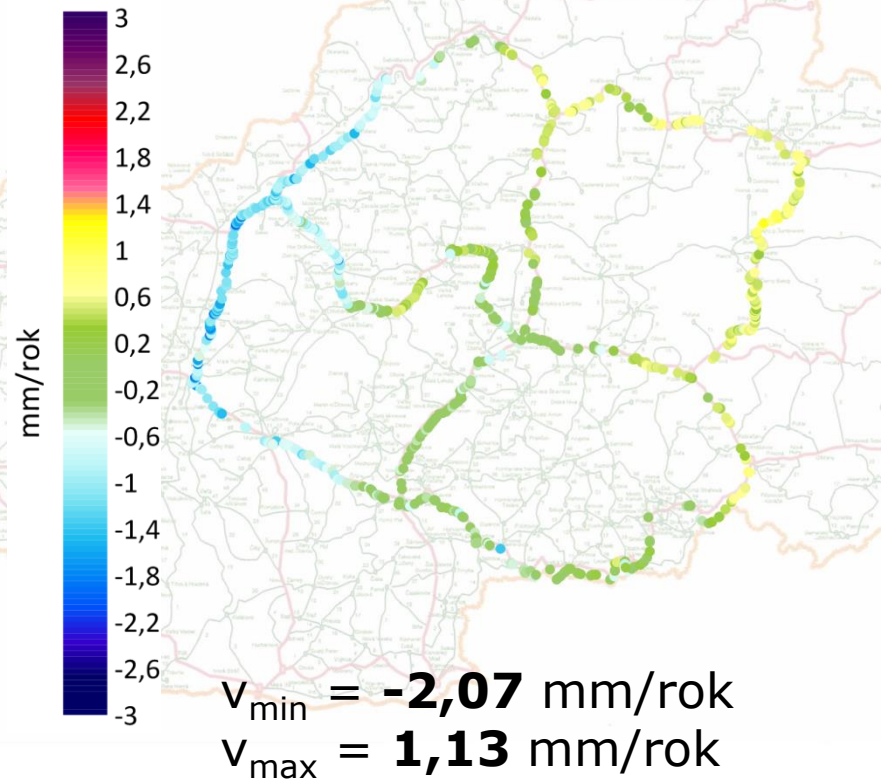

$$\sigma_{V_{\min}} = 0,51 \text{ mm/rok}$$

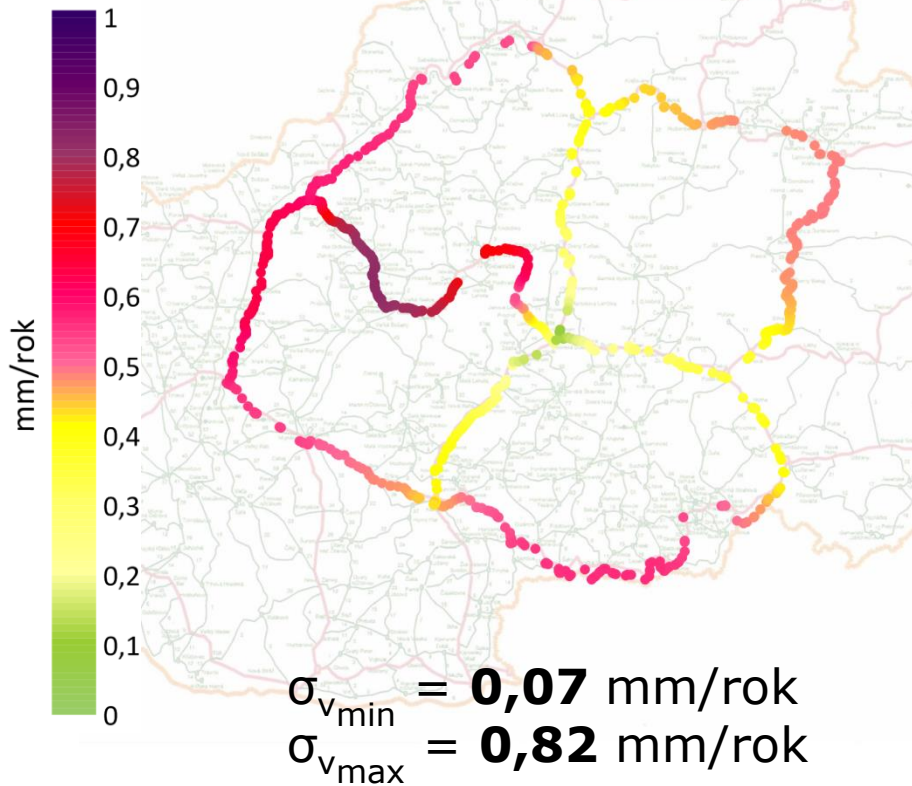
$$\sigma_{V_{\max}} = 6,41 \text{ mm/rok}$$

$$\sigma_{V_{\text{mean}}} = 4,21 \text{ mm/rok}$$

1A: odhad rýchlostí z MERANÝCH převýšení

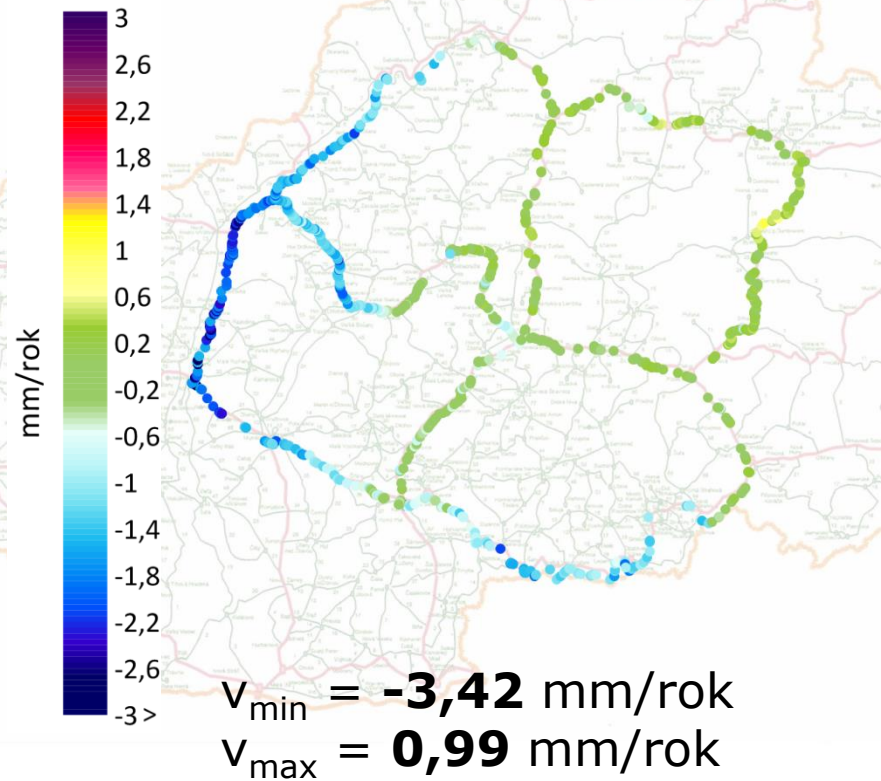

$$V_{\text{mean}} = -0,26 \text{ mm/rok}$$

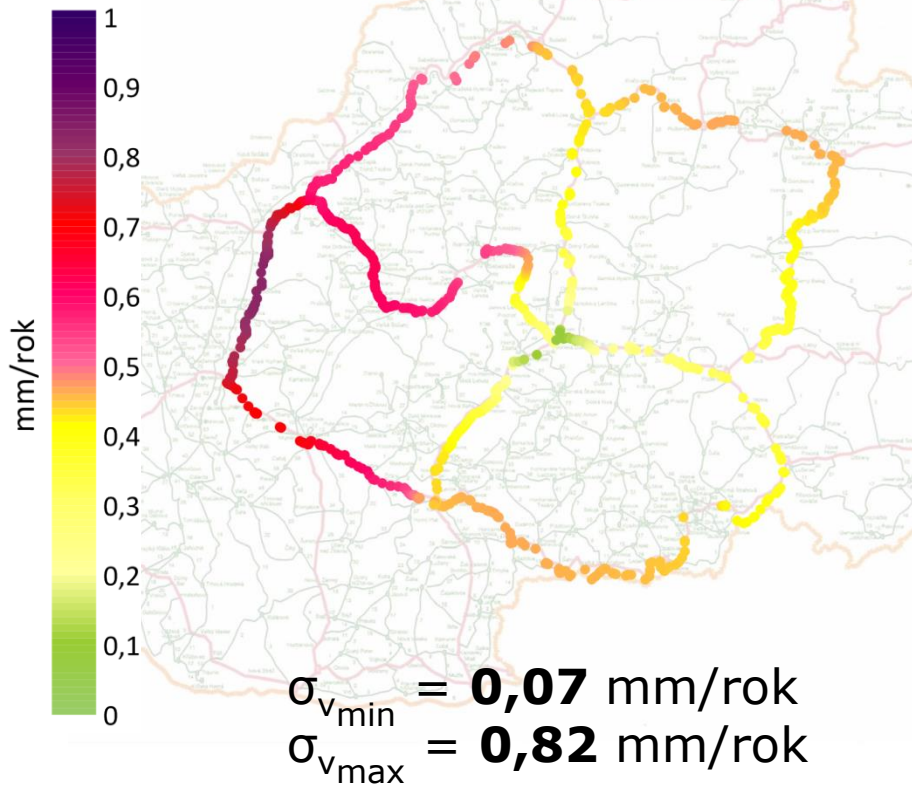

$$\sigma_{V_{\text{mean}}} = 0,52 \text{ mm/rok}$$

1B: odhad rychlostí z VYROVNANÝCH převýšení

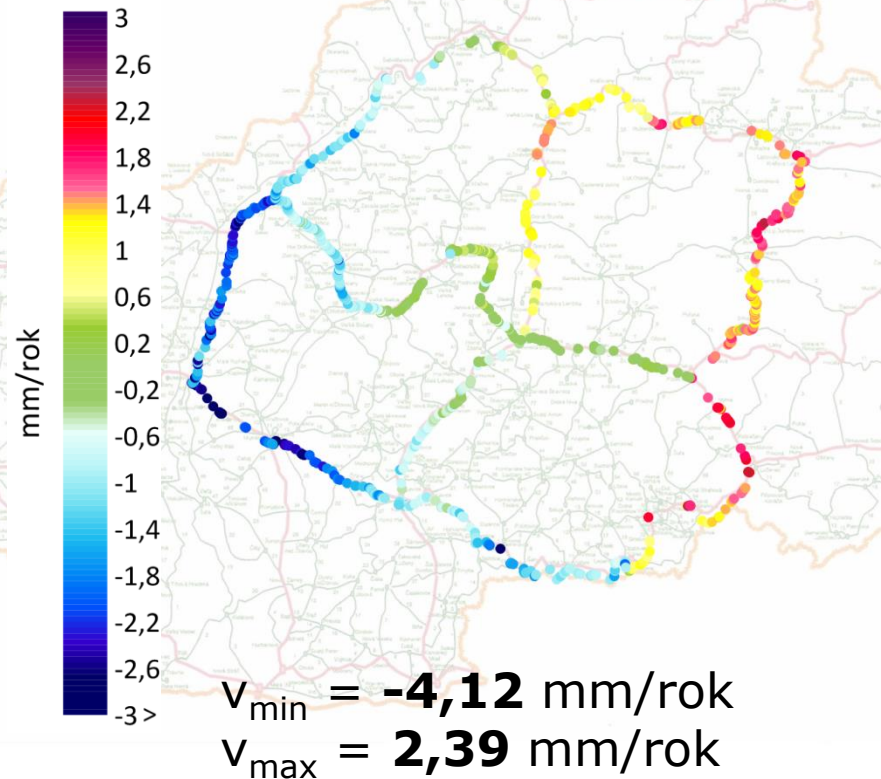
$$V_{\text{mean}} = -0,73 \text{ mm/rok}$$

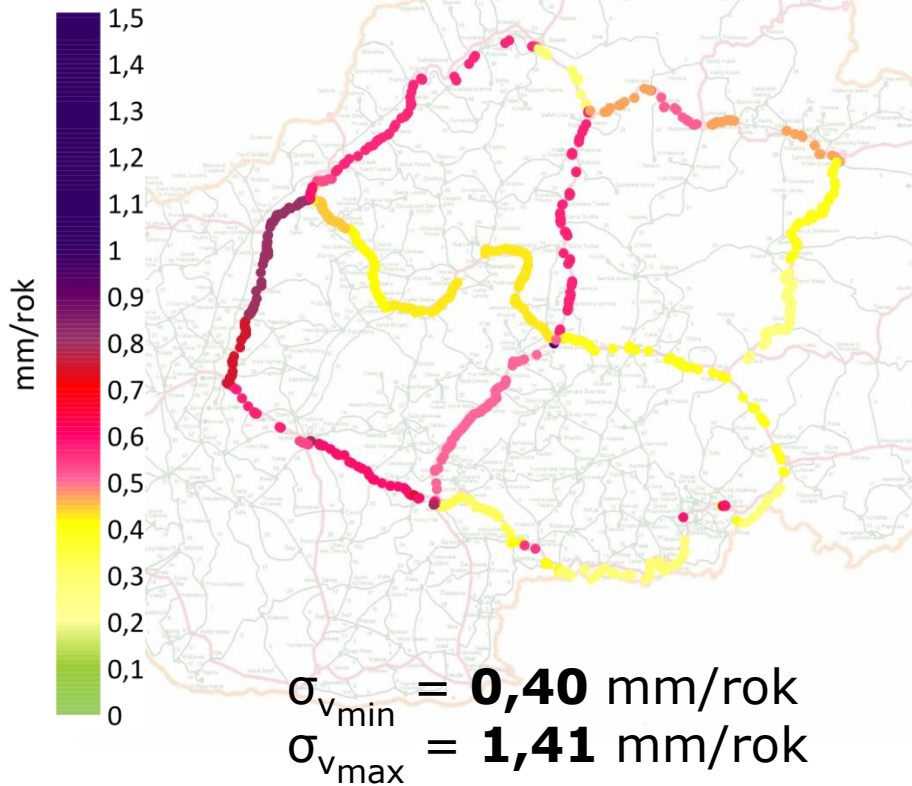
$$\sigma_{V_{\text{mean}}} = 0,49 \text{ mm/rok}$$

2A: odhad rýchlostí z MERANÝCH výšok

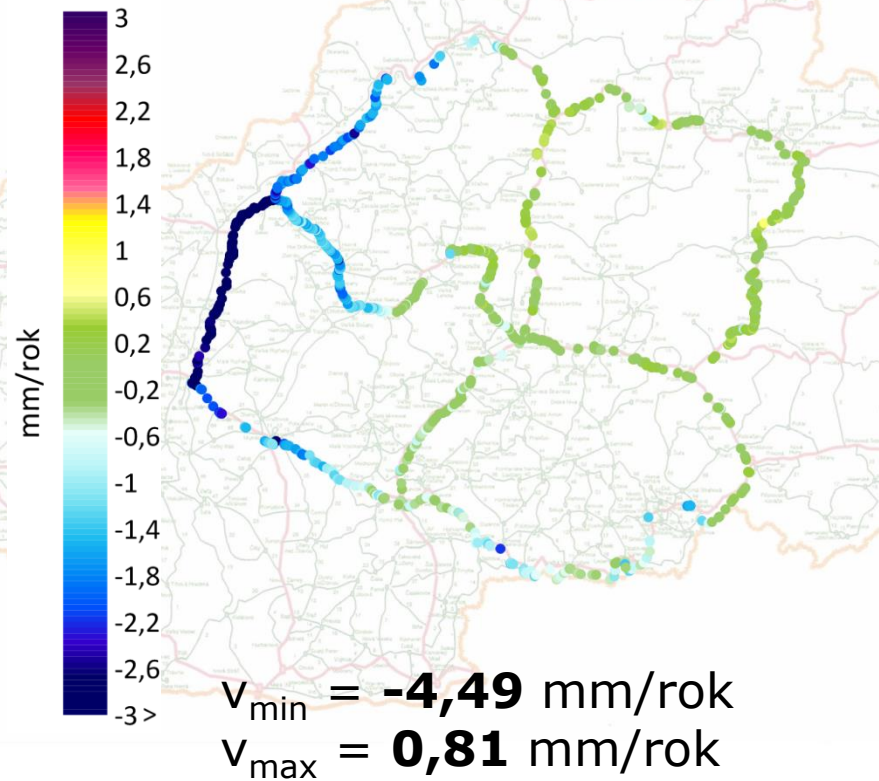

$$v_{\text{mean}} = -0,35 \text{ mm/rok}$$

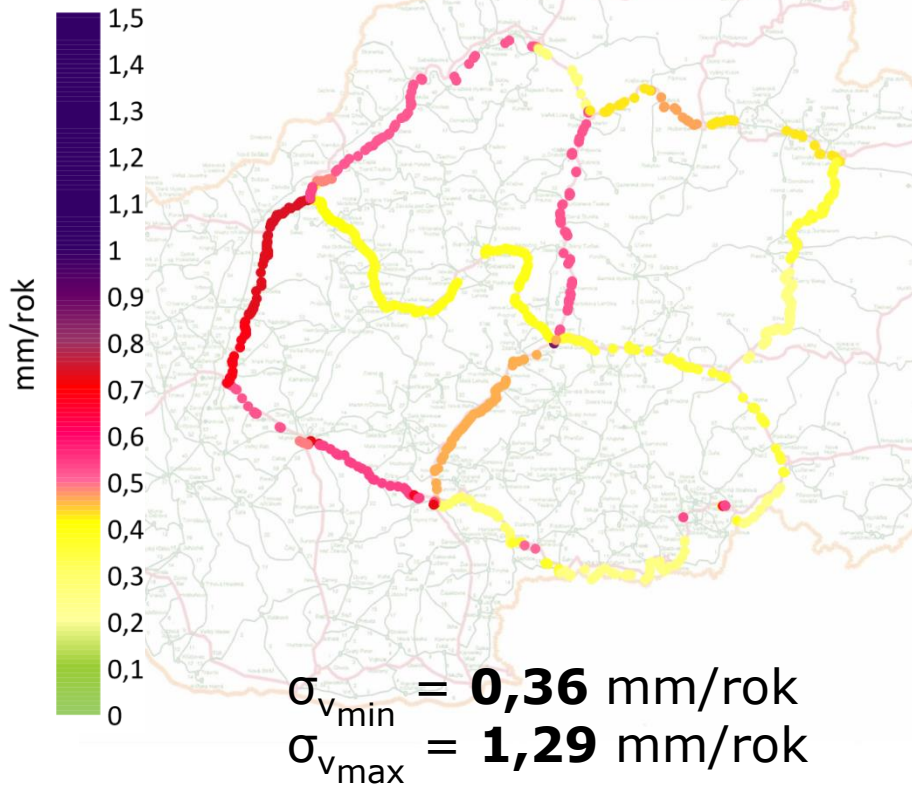

$$\sigma_{v_{\text{mean}}} = 0,71 \text{ mm/rok}$$

2B: odhad rychlostí z VYROVNANÝCH výšok

$$v_{\text{mean}} = -0,89 \text{ mm/rok}$$

$$\sigma_{v_{\text{mean}}} = 0,65 \text{ mm/rok}$$

Zhrnutie výsledkov

- Štatistika pre prevýšenia po vylúčení problematických lokalít

	1A (merané prevýšenia)			1B (vyrovnané prevýšenia)			2A (merané výšky)			2B (vyrovnané výšky)		
	min	max	mean	min	max	mean	min	max	mean	min	max	mean
V	-2,07	1,13	-0,26	-3,42	0,99	-0,73	-4,12	2,39	-0,35	-4,49	0,81	-0,89
σ_v	0,07	0,82	0,52	0,07	0,82	0,49	0,40	1,41	0,71	0,36	1,29	0,65
σ_H (1972)							7,83	15,90	9,64	7,17	14,62	8,81

Zhrnutie výsledkov

- Štatistika pre prevýšenia po vylúčení problematických lokalít
- Použitie modelu 1A (merané prevýšenia) – rôzne váhy

	p=1			p=1/R			p=n			p=1/√R			p=n/√R		
	min	max	mean	min	max	mean	min	max	mean	min	max	mean	min	max	mean
σ_v (mm/rok)	0,07	0,82	0,52	0,11	0,94	0,72	0,07	0,95	0,57	0,08	0,79	0,55	0,09	0,91	0,60

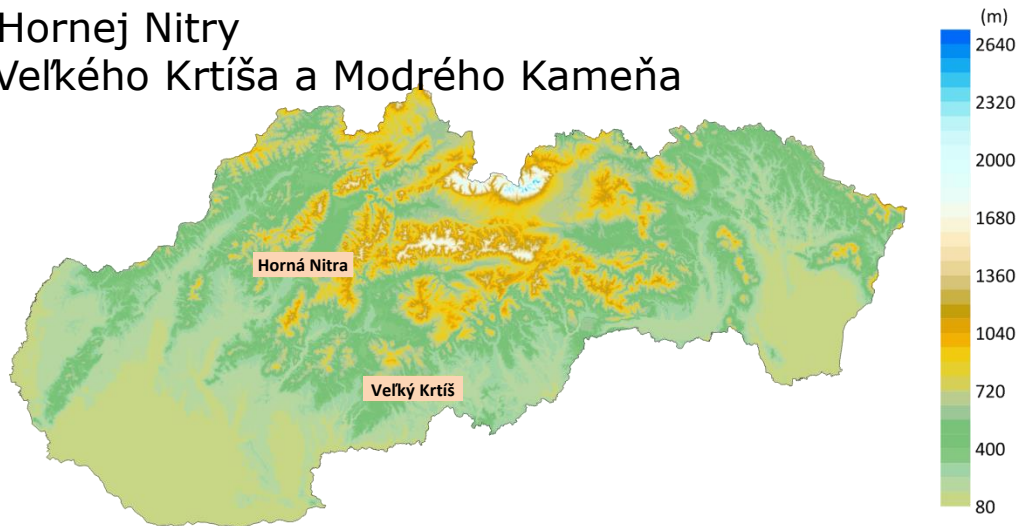
R – dĺžka oddielu

n – počet meraní prevýšenia

Výpočet pohybů vybraných lokalit

Kumulativne pohyby – pohyby nahromadené za určité časové obdobie

- Výpočet rozdielov nivelovaných výšok medzi rozdielnymi epochami merania
  - hodnoty, o ktoré kleslo, resp. stúplo územie za určitý časový interval
  - použité boli aj okolité ťahy 2. rádu
- Územia poškodené zosuvmi a banskou činnosťou:
  - oblasť Hornej Nitry
  - okolie Veľkého Krtíša a Modrého Kameňa

Horná Nitra

kumulatívne
pohyby
nad 10 cm

1952 – 2005

max. pokles
obec Koš
-4,06 m

Horná Nitra

kumulatívne
pohyby
nad 10 cm

1952 – 2005

max. pokles
obec Koš
-4,06 m

Velký Krtíš

kumulativne
pohyby
nad 10 cm

1974 – 2009

max. pokles
-1,26 m

Záver

- Použitie prevýšení (nivelovaných a vyrovnaných)
  - Výhody: pri 1A spôsobe – možnosť využiť aj doplnkové merania ťahov, nie len kompletne realizácie
  - Nevýhoda: Nevieme získať výšky v rovnakej epoche
- Použitie výšok (nivelovaných a vyrovnaných)
  - Výhody: možnosť získania výšok v jednotnej epoche, pri 2B spôsobe možnosť využiť charakteristiky presnosti vyrovnania prevýšení pri výpočte RVP
  - Nevýhoda: použitie iba kompletných realizácií
- Pokračovanie vo výpočte recentných vertikálnych pohybov pre celé územie SR
  - použitie rôznych váh, príp. kovariančnej matice z vyrovnania prevýšení
- Zostavenie mapy RVP spolu s charakteristikami presnosti
- Vyhľadanie lokalít postihnutých zosuvmi vyvolanými ľudskou činnosťou

Ďakujem za pozornosť!